

Apácza vallásváltoztatásának időtája

Érdeklődésünket felkeltő módon számol be Bán Imre Brassó város hatalmaskodásáról, amely ezt a nagyon derék és nem egy szellemi értéket adott falu lakosságát különösen II. Rákóczi Györgynek csupán az anyagi és politikai érdekekre tekintő s az emberi jogokkal mit sem törődő eljárása következtében a jobbágyság sorába taszította. A törcsvári vár katonaságát szolgáltató kilenc csángó-falu minden életmegnyilvánulására akkora erővel fektet rá, hogy még egyéni életére is a maga vallását erőszakolta rája.

Bán adatait Molnár Jánosnak a brassai református egyházközség történetéről írott munkájából merítve, azt állapította meg, hogy "1675-ben Apácáról vitték Brassóba magyar papnak Dálnoki Gotthárd Jakabot, aki alatt Apáca lutheránussá tétele - úgy látszik - nagyjából végbement."¹⁾

Azt hiszem, hogy körülbelől igazat kell adnunk Bánnak, jól-lehet bizonyos, hogy a falu lakossága ekkor még mindig nem tudott és hihetőleg nem is akart belétörődni az erőszakolt valláscserébe, s ezért nem lehetetlen, hogy meg is kísérelte a régit felujítani.

Az egykori kolozsvári református kollégium nagykönyvtárában találtam Pathai István: "Az Sacramentvmokrol Közönségessen" c. munkájának 1643. esztendei gyulafehérvári kiadásu egyik példányát. Ennek tulajdonosjelzését a címlapról így olvashatjuk le: "Csernátfalusi M. János". Ismeretes, hogy Csernátfalu is egyike a Brassó tulajdonába került kilenc csángófalunak. E helységben - úgy látszik - a reformátusságnak még mindig sikerült tartania magát, mert hiszen a kolozsvári kollégiumból az 1695. év körüli időben vittek egy Csernátfalusi Simeon nevezetű diákot dési iskolamesterül,²⁾ 1704 táján meg egy Csernátfalusi Márton nevű alumnusa,³⁾

1) Bán Imre: Apácza Csere János. Bp. 1958. 23.

2) Szerző: A dési ref. iskola XVII. és XVIII. szdbeli igazgatói és tanítói. Kolozsvár, 1941. 9.

3) "Nomina studiosorum". 18. (RefKollIt.)

1750-ben pedig Csernátfalusi Péter seniora volt az iskolának.⁴⁾ Tudunk továbbá egy Csernátfalusi Kiss András nevezetű papról, aki 1734-42-ben Sóváradoon, 1743-57-ben Fintaházán, nemkülönben egy Csernátfalusi Péterről, aki 1762-66-ban Bagoson, egy Csernátfalusi Lőrincről, aki a XVIII. század folyamán Mezőfelén, egy Csernátfalusi Jánosról, aki 1770 táján Szilágymegyében pap.⁵⁾ Minthogy a nemességigazolási iratokban Csernátfalusi nevet hiába keresünk, bizonyos, hogy a XVIII. század első felében e néven jelentkezők nagyobb része még közvetlen kiszármazott lehet, ellenben e század második felében élt nemzedékeket már a korábban kivándoroltak utódainak kell tekintenünk.

A fentebb idézett könyvben talált további bejegyzés szerint: "Joh. Cser. A. 1681. die 20. Anno (!) Olasztelkini." Majd tovább: "Apálczáról jöttem Praedikatorsagra Olasztelekre A. 1676 dje 16. Maij Ordinaltattam Fejervarat a generalisban."⁶⁾ Ezután családjára vonatkozó néhány adatot jegyzett fel, közülük az elsőt azért tartom lényegesnek, mivel ebből arról értesülünk, hogy 1677 október 1-én mult ki hat esztendőös elsőszülött leánykája Olaszteleken. Ez tehát azt bizonyítja, hogy már hét esztendeje, vagyis 1671-től volt egyházi szolga s ugyanettől az évtől kezdve házasságban.

Ezeknek az adatoknak a bemutatása után kell megjegyeznünk, hogy e férfinak semmi köze sem lehetett ahhoz a Csernátfalvi P. Mártonhoz, aki az apácai őrtorony felirata szerint 1658-ban ott iskolamester volt, mert hiszen az utóbbi - nevének tanúsága szerint - valószínűleg papfiu,⁷⁾ mignem az előbbinek neve ilyesféle származtatást nem ad tudtunkra, sőt éppen ha ennek az iskolamesternek lett volna fia, abban az esetben a származási név után

3) "Nomina studiosorum". 18. (RefKollLt.)

4) I.h. 37.

5) Névkönyv az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára. 1905. LXII; 1904. XV; 1876, 8; 1904, XXIX; 1874. 18.

6) Könyvtári jelzése: RMK. 212. sz. volt.

A feljegyzés indokolatlan "Anno" szavát Csernátfalusi tévedésből a hónap megnevezése helyett iktatta a szövegbe.

7) Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. Barczaság - Bán Imre: i. m. 10. - Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak és a magyar református egyház. Bp. 1911. 151.

következőleg őt a "deák" (Literati) filiációs névjelölés illette volna meg. Családneve azonban - láttuk - "M" betűvel kezdődött.

Az idézett könyvbejegyzésből megállapítható, hogy Csernátfalusi M. János Apácán egészen 1676-ig mint iskolamester szolgált, minthogy innen a miklósvárszéki Olasztelekre vitetett prédikátornak, s mint ilyent ugyanebben az esztendőben Fehérváron tartott generális synoduson avatták (szentelték) lelkipásztorrá. Egynehány esztendeig azután itt teljesített szolgálatot, ugyanis 1681-ben nevével itt jelölte meg a kollégiumi könyvtárba került könyvét. De ugyanitt jegyezte fel azt is, hogy 1682 április 26-án a bölöni orthodoxa ecclesiába hivatott prédikátorságra, ahonnan azután még 1686 december 11-én is életjelt adott magáról.

Nagyon hihető, hogy Apáca miután már az iskolamester is eltávozott onnan, aligha tudott ellenállani az erőszaknak, jöllehet Krizbának, a másik magára álló csángó falunak talán az egész XVIII. század folyamán is sikerült Brassó állandó nyomását feltartóztatnia.

Meg kell még emlitenem, hogy az itt ismertetett feljegyzéseknek nem ez az első közlése. Köblös Zoltán már 1908-ban idézte, csak hogy úgy látszik, hogy jegyzeteiből kihullhatott az a cédula, amely a feljegyző nevét tartalmazta s ezért közleményét "Ismeretlen feljegyzései" címen jelentette meg a Genealógiai Füzetekben.⁸⁾

8) Köblös Zoltán: Családi följegyzések. II. Ismeretlen följegyzései. (1676-1686). GenFüz. 1908: 103-04.